

مزگینیٰ عیدرہمانی

خویندکاری دکتورایا زمانی کوردی ل زانینگه ها سه لاجه دینی ل هه قلییری

نہیرینہ کا ئیر گاتیقی بو زمانی کوردی

دہمی قوناغ نوو سہردہمین ژيانا مرؤقاتیی دا ، رمانہ کا جدا بو شہنگستی زانستی
ہہبوونہ . زانستی زمانی ژي ژقان نہیرینین جدا دوور نہبوویہ .
ل دہمکی زماناسی یا ہہقبہرکرنی (comparative) بووبوو شیوازی لیکنولینی نوو ل
دہمکی دن ہندہک قوتا بخانہ بیین (ریبازین) دی کہفتن ناغ واری قہکولینان ، وہکی جداکرنا
زمانین پیکھہ نویسیایی (agglutinative) نوو زمانین تہواندی (fissional) نوو زمانین
دوورپہریز (isolating) . ل پاش فان دابہ شکرنا ہندہک زمانانین دن بنہمایہ کی نوو بو قی
مہبہستی دہستنبشان کر ، ئەو ژي بنہمایین ئیرگاتیقی نوو نہ ئیرگاتیقی بوو . لی د قی مژاری
دا زمان ل سہر جوڑی پەیشان (words) نان مؤرفیمان نان مژارین دن د زمانی دا پارقہ نہدکرن ،
لی ، قی جاری د قالبی ریزمانی نان ل ئالی یی رولین سنتاکسی بیین کەرہستہ بیین زمانی
دابہ شکرن . ب وی رہنگی کا چ کەرہستہ بہک ل ہہقوکی دا رولی سہرہکی دگبیریت نوو چ
کەرہستہ بہکی پتر دہوری سہرہکی دناغ ہہقوکی دا ہہیہ ؟ کارا (subject) نان

نہیرینہ کا ئیر گاتیقی بو زمانی کوردی

بہرکار (object)؟ ل لایہ کی دی، ئەف پرسیار چی دبوو کارا ئوو بہرکار ب چ جزوہ کی دگہل کاری (verb) ریک دکھن؟ لەوما، د پۆلینکرننا زمانان دا بو ب دینقداچوون ئوو لی قہکۆلینی مەتۆدا ئیرگاتیف ئوو نہ ئیرگاتیف کەفت سەر زمانی زمانزانان. بو پینتر روہنکرننا فی مەبەستی نہا فی زارافی پتر دی شروفتہ کەین :

1- ئیرگەتیف چ یە؟

ئیرگەتیف زارافە کە کۆ د زانستی زمانی دا، نەخاسمە د جورناسی یا (language typology) زمانی دا زۆر دەیت بکارئینان. ئەف پەیف ژناف ergates یی یەونانی هاتی یە کۆ مەعنایا «کارەر» ئان بکەری کارەکی دەیت. ئان ب مەعنایا گەلەمیہری کەسەک ئان تشتەکی کۆ بکاریت بزافەکی ئان گوہرینەکی د تشتەکی دا بکەت . ل ئالیہکی دن، ل کارەکا یەونانی هاتی یە وەرگرتن کۆ ب مەعنا یا سەبەب کاربوون، ئافراندن ، گەھاندن ب

بوویه ره کی . . . . . ت. د. دهیت.

هه رچه نده کۆ زمانانین کورد هه تا نه ل سه رچ زاراقه کی ژبو فی په یقی ئان شه نگستا زمانی ریک نه که فتنه ، به لی هه تا نه ا کۆ نه زئی هایداریم ، ژئی را گوتی به «حالی ته واندی» ، «ئهرکگری» ، «فورما تایبهت» . . . . . ت. د. ل سه رقان هه میان ، ئه و کۆ مه به سته ئه وه کۆ ئه م ژئی را بیژین حالی (دوخ) بکه ری دهر باز (تیبهر). ژ به ر کۆ پتر گریدایی به ب کارین دهر باز ئوو گوهرینا بکه ری ل دهم ئوو حالین جیوا واز دا.

ئه گه ر ژ ئالیی ریژمانی ژئی فه ئه م ل فی زاراقی بنه پیرین ، ئیگره تیف حاله کی ریژمانی به کۆ په یوه ندی ب بکه رین کاری دهر باز ئوو نه دهر باز فه هه به . ل فی حالی دا ، پیکهاتی یا کارایی (بکه ری ریژمانی) ل حاله کی نه کارا دا به ئوو به رکار ل حاله کی کارا دا خویدا دبیت ئوو کار ل ئالی یی هژمار (که ت ئوو کۆم) ئوو نقشه دگه ل به رکاری ، کۆ د راستیی دا بکه ری ژیره ری (مهنتقی ، logic) به ریک دکه فیت.

ئه ژ حال (case) ب ئا وایه کی گشتی د وان زمانان دا دهیت به ر چاڤ کۆ که فتنارن ئوو زۆر نه هاتنه ده ستکاری کرن ئوو گوران ب سه ر دا نه هاتنه . به هسا هه بو نا ئیگره تیفی د زمانین وه کی سوومه ری ، بورمایه ، بورشاسکی ، ئسکیمژی ، باسکی ، هنده ک زمانین ئوسترالی ، قه ققازی ئوو هندی ئیرانی هاتی به کرن . ل هه می جیهانی ، بل ژ ئه فریکایی هنده ک نمونه ب ده ست دکه فن . ئه م د فی نفیسینی دا ، بل ژ ئیگره تیفی چهند پۆلینین دن ده ست نیشان دکه ین داکۆ ببیته مژاره ک بۆ باشتر ناساندنا فی حالی .

2. پۆلینکرنا زمانانین پوناس.

زمانان د پۆلینکرنا زمانان دا ، پیتر پووته ی ب نژارا (ستروکته را) زمانان ددن ، نه خاسمه ل ئالی یی ئه رکین سنتاکسی یین بکه ر ئوو به رکار ئوو به رکاری نه راستوراست . ب وی مه عنایی کۆل گۆره یی نیشانین بکه ری ئوو به رکاری زمانان دابه ش دکه ن . ل فی جۆری پۆلینکرئی ژئی دا پیتر گرنگی ب پینج گرووپین زمانی هاتیبه دان:

1.2 - گرووپین بکه ری ئوو به رکاری (nominative-accusative).

د فی گرووپه ی دا ، نیشانین حالی (case marker) هه ژکار ئوو ئانه هیده رین بکه ری نه دهر باز ئوو بکه ری دهر باز ، کۆ ژئی را دبیزن بکه ری (nominative) . ل ئالیه کی دن ، نیشانین حالی دگه ل به رکاری ده می ده یین ئوو ژئی را دبیزن به رکاری (accusative) . د فی گرووپا زمانی دا ، بکه رین کارین دهر باز ئوو نه دهر باز نیشانین حالی به کسانن ئوو به رکار

فۆرمه‌کا جدا وهردگريت، وه‌کی ته‌ف‌نمونه يا ئنگليزي:

I (S) came.

I (A) saw him (O).

ليته‌دا اد حالي بکهری دایه ئوو ب چ ئاوايه کی ب فی فۆرما خوه شه نکاريت ببیت بهرکار. ل هه‌مبه‌ری وی، جینافی که‌سی سیبی بی که‌ت (him) د حالي بهرکاری دایه ئوو فۆرما خوه ل ده‌ست دایه ئوو بوویه him. نها، نه‌گه‌ر رۆلی هه‌ر دو جیناڤان بگوه‌رین ئوو به‌رفاژی بکه‌ین وه‌کی:

He saw me.

ئه‌م دبیین کۆ حالي بهرکاری فۆرما I بی بو me بی هاتی به گوه‌رین ئوو هه‌ر د وی ده‌می دا فۆرما بکهری هاتی به گوه‌رین ب He. ئان کۆب فی ئاوايي خوه‌یا بوویه:

I, he فۆرما بکهری

me, him فۆرما بهرکاری

د فی هیلکاری دا پتر گروویا بکهری بهرکاری خوه‌یا دبیت:

← S بکهری کاری نه‌ده‌ریاز

← A بکهری کاری ده‌ریاز

← O بهرکار

← V کار

S		V
A	O	V

2-2 گروپین سی. نالی (tripartite)

د فی جزوی زمانی دا بکهرین کارین ده‌ریاز ئوو نه‌ده‌ریاز ئوو بهرکار، هه‌رئیک ژ وان، فۆرمه‌کا تایبه‌ت ب خوه ئوو جدا ژ هه‌قدو هه‌یه. ب وی مه‌عنايي کۆ هه‌ر ئیک ژ وان نیشانه‌کا حاله‌کی تایبه‌ت ب خوه وهردگرن. ته‌ف‌سیسته‌ما زمانی کیمه ئوو د نا‌ف‌زمانان دا کیم ده‌ردکه‌فیت. ناخفتنکه‌رین فی جزوی زمانی پیتزل باشوری رۆژئاڤا ئوسترالیايي ئوو فان کوماران ئوو زمانی مۆتۆبی دئاخفن. نمونه‌یه‌کا ل زمانی موتو:

1. کورک راوه‌ستیایی به Mero-na (S) e ginimu.

2. کورکی نان دا من. More-ese (A) amiani e heni-gu.

د هه‌فۆکا ئیکی دا na نیشانه‌یا بکهری نه‌ده‌ریاز ئوو ده‌فۆکا دوویی دا ese نیشانه‌یا بکهری ده‌ریازه ئوو بهرکاری ژي چ نیشانه‌یه‌ک وهرنه‌گرتی به. هیلکاری یا فی گروویا ب فی

S	V
A	O

ئاوایی دبیت:
 نهدهریاز
 دهریاز

3-2. گروپین ئالینه گر ئانکو نوترال (neutral):

دقی گروپیی دا، بکهری کاری دهریاز ئوو نهدهریاز فۆرم ئوو وینهیهکی وهکی بهرکاری ههیه، ب ئاوایهکی دن ههمیان ئیک فۆرم ئوو نیشانهیین حالی ههنه، بۆ نمونه د ئنگلیزیدا:

1. The bus (S) is coming.
2. The bus (A) hit the boy.
3. I saw the bus (O).

ههروهکی هون دبیین ههمی حالان ئیک نیشانهیین حالی ههیه ئوو ههچ گوهرینهک ل سههه The bus چی نهبوویه. دقی هیلکاری دا حالی neutral باشتهر خودیا دبیت:

S	V
A	O

4.2. گروپین ئیرگه تیف - نهسلووتیف

دقی گروپیا زمانی دا، بکهرین کاری نهدهریاز ئوو بهرکار فۆرم ئوو وینهیهکی وهردگرن ئوو بکهری کاری دهریاز فۆرمهکی جدا وهکی بکهری کاری نهدهریاز ئوو بهرکاری ههیه. دقی حالی دا، دبیتن کو بکهری کاری دهریاز ل حالی ئیرگه تیف دا به ئوو بهرکاری کاری نهدهریاز ئی د حالی نهسلووتیف دا به. نمونهیهک ژ زمانی کوردی:

1. Ez (S) çûm.
2. Te (A) ez (O) dîtîm.

لیره دهه فۆکا ئیکی دا ez کۆ بکهری کارهکی نهدهریاز به جداهییهک نینه دگهه ez کۆ د هه فۆکا هژمارا دویی دا هاتی ئوو بهرکاری کاری دهریاز به. بهلی تهگهه بیسته بکهری کارهکی دهریاز دی بیته «من»، ههروهکی دقی نمونهیی دا دبیین:

4. Min (A) tu (O) dîtî.

د فی هیلکاری دا، باشر قهستا مه روهن دبیت:

S	V
A	O

5.2. گروپین زریزه (شاز) نان (Accusative focus):

دهما د زمانه کی دا بکه ری کاری ده ربا ز ئوو بهر کاری ئیک فۆرم ئوو نیشانه هه بن ئوو بکه ری کاری نه ده ربا ز ئی فۆرم ئوو نیشانه یه کا جدا ژ هه ردوان هه بیت، دکه قیت نافقی گرووی. ئه ف گرووپ زۆر کیم بکار دهیت ئوو د زمانین رووسی ئوو ئیرانی دا هنده ک نمونه هه نه، به لی ب تهنی ل کاری بهوری دا. د ژیده رین کۆ قالا فی گرووی کری چ نمونه یه ک نه ئیخستنه بهر چا ف، بهس هیلکاری یا وی ب فی ئاوی دبیت:

S
A O

ب شیوه کی گشتی فان دابه شکرین زمانی ل ئالی بی پۆلینناسین زمانی ب فی ئاوی خواری دهین دیار کرن:

ژ	حال	فۆرم
1	بکه ری ئوو بهر کاری	S,A/O
2	ئالینه گرتان کۆ نوو ترال neutral	S,A,O
3	گرووپین سی ئالی	S,A/O
4	ئیرگه تیف نه بسلوو تیف	S,O/A
5	رزیزه accusative focus	S/A,O

ئووا کۆ بههرا پتر ب فی بابه تی مه شه گریدایی یه خالین هژمار 4.1 ن کۆنها دی ب ته مامی شروقه یا ههردو گروویان کهین:

3. تایبه تی یین ئیرگه تیفی د زمانی کوردی دا

هنده ک تایبه تی یین بهر چا ف د زمانین ئیرگه تیفی دا هه نه کۆ ئه ف تایبه تی زمانی کوردی ژی شه دگرن، ژوان ژی:

3-1. بکھری کارى دهر باز (A) ئو بکھرى کارى نهده ر باز (S) ل ئالى بى فؤرم ئو وينه بى قه
ؤ ئىک جدا نه ئانکؤل ئىک دم ئو حالى دا ههردو بکهر وهكى ههؤ نينه. بؤ نمونه:
ل کارى نهده ر باز،

يار (S) هات ئو مهست صوحا ئه لهست (مه لايى جزيرى)

چه تۆ (S) چوو.

په رى (S) هات.

د قان نمونه يان دا چ نيشانه يه كا حالى ب ناقان قه نه هات زنده كرن. فرىزين ناقى بى چ
گيره كه كى (affix) ئان مؤرفيمه كى ئان هه ر جزره يه كى زنده ييه كى خوه يا بوونه.

ل کارى دهر باز:

دهما فرىزا ناقى دگهل کارى دهر باز ده يت ئو رۆلى بکهرى وهردگريت ل دهما بهورى فؤرم ئو
وينه يين وان وهك نمونه يين سه رى نامينن ئو هه نك گوهرين به سردا ده ين نمونه:

يارى (A) چاؤ كل دان.

چه تۆى (A) نان خوار.

په ريبى (A) جل شوشتن.

ههروهكى د قان نمونه يان دا دهر دكه قيت بکهرين کارين دهر باز جدا هيه كا تمام دگهل بکهرين کارى
نهده ر باز هه يه ئو نيشانين حالى (Case marker) ئى را زنده بوونه.

ئه وا جهى لييرامانى يه ئه و نيشانن كؤ كه فتنه سه ر فرىزين ناقى. بؤ ره گه زى مى نيشانا «ى» ئو
بؤ ره گه زى نيير نيشانا «ى» بكاره اتى يه ئو ئهؤ دو نيشان ره گه زى، هؤمارى ئو دؤخى فرىزا
ناقى ديار دكهن.

3-2- بکهرين کارى نهده ر باز ئو بهر کارين کارى دهر باز وهكى ئىکن:

ئهؤ ديارده ئى بؤ ده ست نيشان كرنا زمانين ئيرگه تيفى تشته كى بنه رته ئو سه ره كى يه ئو د
زمانى كوردى دا ئى تشته كى دياره. ل حالى ئيرگه تيفى د زمانى كوردى دا بکهرين کارى
نهده ر باز (S) ئو بهر کارى کارين دهر باز (O) ل حالى ئه بسلوو تيف دانه، جدا ژ بکهرين کارى
دهر باز كؤ د حاله كى نه راستووراست دا يه (oblique)، نمونه:

بکهرى کارى نهده ر باز:

بيريقان كهفت.

هه ژار نقشت.

شرين گرى.

جام شكهست.

ل ئیره، هه می بکه ل حاله کی ئه بسلووتیث دا نه. ئه گهر ئه «گ.ن» بکه فن نا ئه کاره کی دهر باز
ئوو رۆلی بهر کاری هه بت، دیسا ل ئالی یی فورم ئوو وینه یی شه وه کی ئموونه یین سه ری دمیین
ئوو چ گوهرینه ک ب سه ر دا نا هییت:

من بیرفان دیت.

دوژمنی هه ژار گرت.

چه تزی شرین خوه ست.

من جام شکاند.

ئان، قه ستا مه ب قی ئموونه یی باشتروهن دیت:

ل کاری نه دهر باز دا:

ل کاری نه دهر باز: باپیر نقشت.

ل کاری دهر باز: باپیر نئاند.

هه روه کی خویا دیت ئوو د ئموونه یین سه ری دا دهر دکه قیث، بهر کارین هه قوکان چ نیشانه یین
حالی وه ناگرن ئوو وه کی بکه ری نه دهر باز دهر دکه فن، هه ردو ئی ژ بکه ری کاری دهر باز
(باپیری) جدا نه. به لی ئه گهر ئه ق بهر کار بکه فن نا ئه دهما به سوری، ژ حالی ئه بسلووتیث
دهر دچن ئوو دکه فن نا ئه حالی بکه ری بهر کاری (accusative, nominative)، بۆ
ئموونه:

ئه ز بیرفانی دبینم.

دوژمن هه ژاری دگرت.

چه تو شرینی دخوازت.

کامه ران باپیری دیت.

ل ئیره، بکه ری کاری دهر باز ئوو نه دهر باز وه کی هه فن ئوو بهر کار ژ هه ردو بکه ران جدا نه. ژ بهر
وی ژ حالی ئیرگه تیث ئه بسلووتیث دهر دکه فت ئوو بۆ بکه ری بهر کاری ده هییت گوهرین.

3-3) کاری دهر باز ل دهما به سوری ل ئالی یی که سی، هژماری ئوو نقشه دگهل بهر کاری ریک دکه فت:

خاله کا هه ری پيش-چا ئوو گرنگ د زمانین ئیرگه تیثی دا ئه ق با به ته کو نه ا دی لسه ر
بئاخقین. ل دوو قی قانونی بهر قازی یا زمانین بکه ری بهر کاری ل شوونا وی کو بکه ر دگهل
کاری ریک بکه فت، بهر کار وی رۆلی دگیرت. ب ئاوا به کی دی، د کوردی دا، دهما ریککه فت
دناقه را بکه ری ئوو کاری دا دیت، زمانی کوردی دکه قیث نا ئه سیسته میین حالی بکه ری.
بهر کاری ئوو کاری دهر باز ل دهما نه به سوری دا دیت ئوو کاری نه دهر باز ل دهما به سوری دا. بۆ

شرین پەزی دى بچەرىنت.

ئەز نامەيى دەنيىرم.

كارى نەدەريازل دەما بەهورى:

ئەز چوم.

ئافدەل ئوو خەمى ھاتن.

كارى نەدەريازل دەما نەبەهورى:

ئەز دى بچم.

فەرھاد وشيرين دى بەيىن.

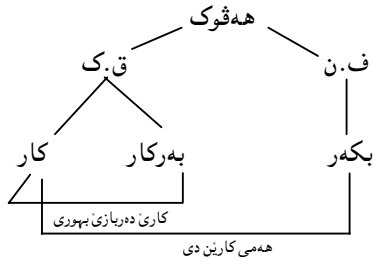
بەلى ئەگەر ھەفۆكەك بکەفت ناڤ ھالى ئىيرگەتيف، ل دەما بەهورى بەرکار دگەل كارى دەرياز رىك دکەفت:

تە ئەز دىتم.

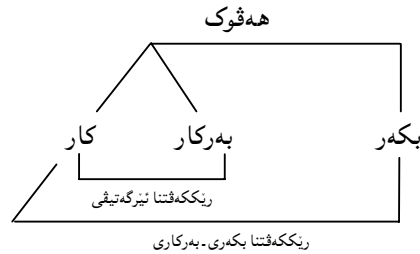
من قەلەم ھەلگرت.

وى دايك ئوو بابى خوە ئىنان.

پەيوەندى يا رىككەفتنى دناڤبەرا پشكىن رەسەن يىن ھەفۆكى دا (بکەر، بەرکار، کار) د کوردىي دا د ھىلکارى يا خوارى دا روھنتر دبت:

بۆ ھەشوککین دکەشن نافەحالی ئییرگەتییف ئوو بکەر ئوو بەرکاری ژى دا ریککەشتن ب قى شیوھیی خواری یه:

جدایی بیین ناخبەرا سیستەمیین بکەری بەرکاری ئوو ئییرگەتییف نەبسلوو تیئف ل خواری باشتەر دەیین خوایا کرن.

ژ	ئیرگەتییف نەبسلوو تیئف	بکەر بەرکاری
1	S, A ژ ھەژدا نە.	A, S چ جدایی نینە.
2	O, S وەکی ھەقن.	A, S ژ O جدا نە.
3	کاری دەریازل ئالی بی کەسی، ھژماری ئوو رەگەزی دگەل (O) رینک دکەقت.	کاری دەریازل ئالی بی کەسی، ھژماری ئوو رەگەز دگەل (S, A) رینک دکەقت.
4	(A) ل حالی نەراستوو راست ئوو (O) ل حالی نەبسلوو تیئف دا یه.	(O) ل حالی نەراستوو راست ئوو S, A ل حالی نەبسلوو تیئف دا نە.

نان ب کورتی، ب ئاوییی خواری دبت:

Acc-Nom	Abs-Ero
A = S	A # S
O # S	O = S
Obl + O	Obl + A
A, S V	O V

دقی بابەتی دا یا پیدقی بوو ب شیوھییەکی کورت ناساندنەکا ئییرگەتییفی د زمانی کوردی دا خوہیا بیت، بەلی ھندەک ئالی بیین دی دمیین کۆنەگەر ل دوو قچونی ل سەر بکەین بابەتەکی دی ئوو لیکۆلینەکا دی پیدقی یه. یا کۆنھا دبی ئیماژەییەکی بۆ بکەین ئییرگەتییفا کەلشیایی

ئان ئىرگە تىغا گوهرىنەرە (Split ergative) كۆد زمانى كوردى دا ئەڭ ديارده هەيە. د وان زمانان دا كۆ ئىرگە تىغه كا تمام خۇيا دبت ئان ل دەما نەبھورى ژى ئىرگە تىغ هەر وهكى خوه دمىنت، ئەڭ ديارده نىنە. بەلى ئەو زمانىن كۆ جارەكى ئىرگە تىغ خۇيا دبن ئو ل دەمە كا دى بکەرى بەركارى، ژى را دىيژن ئىرگە تىغا كەلشيايى، ژبەر كۆب تمامى نە ئىرگە تىغن.

ئىرگە تىغا زمانى كوردى ل دەما بھورى ب دەرگە قتنا نىشاننا حالى قە (Case marker) ديار دبت. بەلى بەھرا پرتەر ئەو حالن كۆ نىشان نىنە ئو دكە قن ناڭ خانەيا ئىرگە تىغا كەلشيايى. ئەڭ ژى قەدگەرت بۆ فۆرما بکەرى. ب ئاوايەكى دى، ئەگەر ل دەما نەبا بکەرى نىشاننا حالى لى زىدە بوو ئو ل دەما نەبھورى ژى دا نىشان نەھات زىدە كرن ئەڭ دى بيت ئىرگە تىغا كەلشيايى.

5. پەيوەندى يىن جەنناڭ ئو حالى ئىرگە تىغى :

د كوردى دا دو دەستە جەنناڭىن كەسى يىن جدا ئو ئىك دەستە جەنناڭىن نووسەك هەنە. ژ بەر كۆ ھەر زمانزانەكى نافەك ل سەر قان جەنناڭان دانايە، ل ئىرە، بۆ نائىن قان جەنناڭىن جدا ئەم جەنناڭىن راستووراست (absolutive) ئو نەراستووراست ئان تەواندى (oblique) ھلدېژىرەن. ژ بەر كۆ زىدە تر دگەل بابەتى مە ھەڭكوفە. نەبا ژى ھەرسى دەستە كىن جەنناڭان ل خوارى دەستىشان دكەين:

جەنناڭىن نووسەك	جەنناڭىن جدا		كەس	ھژمار
	جەنناڭىن Oblique	جەنناڭىن Absolutive		
م	من	ئەز	1	كەت
ى	تە	تو	2	
ت-تەت	وى-وى	ئەو-ئەوى	3	
ىن	مە	ئەم	1	كوم
ن	ھەو-وھ	ھوون	2	
ن	ئەوان-وان	ئەو	3	

ھەر دەستە كەك ژ قان جەنناڭان ھندەك تايبەتى يىن خوه ھەنە ئو ل گۆرەيى پىدقېتى يا زمانى چى دبت كۆ ھەردو دەستە جەنناڭىن جدا دروست ىن. بەھرا پرتەر ژ زمانىن ھندى ئىرانى كۆ دياردەيىن ئىرگە تىغى تىدا خوهيا دبن، وەكى زمانىن ھندى، تالشى ئو پەشتون ئو ھ.و.د، دو دەستە جەنناڭىن جدا ھەنە ئو ديارە كۆ ئەڭ ژى زىدە تر سروشتى وى زمانى بۆ دەرىڭخستنا لايەنى ئىرگە تىغى زمانان نىشان دد. ھندەك تايبەتى يىن قان جەنناڭان د كوردى دا ب قى ئاوايى نە:

1.5، جھنڀاڻين Abslutive نه ڏاڻيه تي هه نه:

ا - هه مي دهمان وهڪي بڪهر دهر دڪهڻن، دهما کار نه دهر باز بت ل دهما بهوري ٿو نه بهوري:
ٺهز ڊچم خوبندنگه هي.
تو نه چووباي باڙاري.

ب - دگهل هه مي ٺهو کارين ڪو وهڪي کارهڪي نه دهر باز خوديا دين دي بين بڪهر، پوڻوونه ڪاري
«بوون» ٺه ل هه مي دهمان دا هه تا دگهل شيوازين ٺهري ٿو نه ري ڙي:
ٺهز دهر سدڀرم.
ٺهز دهر سدڀر بووم.
ٺهز دي بيم دهر سدڀر.
ٺهز نام دهر سدڀر.

ج - دگهل ڪارين نه پهني (مهجهول، پاسيف) دال دهما نها ٿو نه بهوري دهر دڪهڻيت:
ٺهز هاتم ديتن.
ٺهز دي بهيم ديتن.

ه - دي بين بهرڪار دگهل ههر دو ڪارين زريزه (زردارشتي، ساز) بين «قيان» ٿو نه «هه بوون» ٺه ل
دهما نها ٿو نه هاتي دا:
وان ٺهز بووم.
وان توڻياي.
وان ٺه هه نه.

2 - دهسته جھنڀاڻين ته واندی (Oblique) نه ڏاڻيه ته ندي هه نه:

ا - ل ڦان دم ٿو حال ٿو جهان دين بڪهر:
1- دگهل هه مي ڪارين دهر باز بين بهوري ٿو هه مي تينسان:
من نان خوار.
ته ديت بوو.
وي گوت.

2- دگهل ههر دو ڪارين زريزه «هه بوون» ٿو نه «قيان» ٺه ل هه مي دهمان:
من دو قهلم قيان.

ته دو دهفتهر دی بقیین.

من دو کتیب هه نه.

وی گوندور هه بوون.

ب - دگهل کاری ده ریازی نه بهوری دبن بهرکار:

تومن دبینی.

ئه ز ته دی بگرم.

بل ژقی ده می ئوو حالی دهسته کا ته واندی (Oblique) ده ما دگهل بهرکاره کی کو پی به سسته ک

(Preposition) دگهل دا بت دهیت:

ژ من اته ای ای امه اهه وه او ان

ب من اته ای ای امه اهه وه او ان

ج - دگهل حالی هه یینی ئوو پالقه دانی (Possessive) وه کی دیار که ره ک ده ر دکه فن:

دهستی من

کچا ته

ب کورتی جهناقین (Absolutive) رۆله کی بهرکاری ل ده ما نه هاتی ئوو نه ا ئوو بهرکاری ل

ده ما بهوری دبیین، هه روه کی ل ژیری هاتی به دیار کرن:

بهرکار... جهناقین ته واندی (Oblique) ... بکه ر }
نه بهوری }
بکه ر... جهناقین راستو راست (Absolutive) ... بهرکار }

3-5. جهناقین نووسه ک ژی رۆلین بهرکاری ل کارین ده ریازی بین ده ما بهوری ئوو بکه ر ژی ل

ده ما نه بهوری دبیین. هه روه سا دگهل کارین نه ده ریازی ژی ئوو ل ده ما بهوری ئوو نه بهوری رۆلین

بکه ری دبیین، هه روه کی ل ژیری ئیماژه دهیت دان:

نه بهوری	بهوری	جۆره یی کاری
بکه ر	بهرکار	ده ریاز
بکه ر	بکه ر	نه ده ریاز

6 - شروفهیه کا ئیگره تیغی بۆ ههردو دهسته جهناقین جدا:

ب نهیینه کا ههردو ئوو باش ل فان دهسته کین جهناقان دهر دکهفت کۆ دهسته کا راستووراست (Obsulative) دهه فۆکان داهه می ده مان ل ئالی یی فۆرم ئوو وینه یی شه تاییه تی یین حالی بکه ری بهر کاری نه. به لی دهسته کا جهناقین ته وان دی (Oblique) تاییه تی یین حالی ئیگره تیغی نه ئوو ب مه به ستا نیشانانا حالی ئیگره تیغی د زمانی کوردی دا رۆلی خوه دگیرن. ب وی مه عنایه کۆ ته ف جهناق تاییه تن ب وان ده مان شه کۆ زمان دکهفت حالی ئیگره تیغی دا، بۆ نمونه:

من کرری.

من دیت.

ئه فۆ ژ ئالی یی فۆرم ئوو وینه یی شه هاتی یه گوهرین دهره قا پارا ئیککی کۆ "ئه ز" بوویه ئوو ئه فۆ فۆرم وهر گرتی به. ئه گه ر ئه م ل شوونا فی جهناق فی (من) نا فه کی ژی دابنن، ئه و ژ ئالی یی نیشانی حالی شه دی بهیته نیشان کرن ئوو وه کی نا فه کی ئه بسلوو تیغ دهر نا کهفت:

رهندی کرری.

زیره فانی دیت.

د فان دو نمونه بیان دا "رهن" ئوو "زیره فان"، کۆ ل شوونا "وی" ئوو "وی" هاتنه، د حالی ئیگره تیغ دانه. ئه گه ر ئه ف نا ف ئان ئه ف جهناقین سه ری بکه فن رۆلی بهر کاری ل ده ما نه بهوری، ئه و هه ر دی شه گه رت سه رفی وینه یی نه ئان نیشانی حالی وهر دگرن:

به درخان من دی ببینت.

به سنا ته دی هه ل بگرت.

ئه و دی زیره فانی ژ چه ک بکت.

د فان نمونه بیان دا "من"، "ته" ئوو "زیره فان" که فتنه نا ف حالی بهر کاری (Accusative) ئوو نیشانی فی حالی پیقه هاتنه گریدان. دی ل خشته یا خاری مه به ستا مه رو هنتر بیت:

هژمار	حالی (nom) بکه ری	حالی بهر کاری (acc)	حالی ئیگره تیغ
که سی ئیککی	ئه ز	من	من
که سی دو یی	تو	ته	ته
که سی سی یی	ئه و	وی او ی	وی او ی

ژ بیهر مه کن کۆ ته گه ر د حالی بهر کاری دا (accusative) ده ما کاری دهر یاز یی بهوری بوو ئه ف جهناق فی فۆرما سه ری دگوهرن ئوو بی نیشانه یین حالی دهر دکهفن، ئان ب مه عنایه کا

دی، ژ حالی بهرکاری (accusative) دهردکهشن ئوو دچن حالی بکهربی (nom).

7 - نه نجام

1. ب هه بوونا دیاردهیا ئییرگه تیغیی، زمانی کوردی تایبه تیه کا کهفتارا زمانین هندووئیرانی پاراستی به ئوو ژ ئالی یی فیلوئوژیی فه هه بوونا فی دیاردهیی ئیماژهیا وی یه کو گوهرینین ب سهر زمانی کوردی دا هاتنه گوهرینین بناغهیی ئوو ره دار نه بوونه ئوو توشی دهستکاریه کا زور نه بوویه.

2. زمانی کوردی، زمانه کی نیشت ئییرگه تیغه ئوو نه ئییرگه تیغی ژی مؤرفؤلوجیکه لی بی بهری نینه ژ ئییرگه تیغا سنتاکسی. ب سهر فی را ژی، دکهفت نافخانهیا ئییرگه تیغا کو ب ئییرگه تیغا که لشیایی (Split ergative) ب ناؤ ئوو دهنگه.

3. هه بوونا دو دهسته کین جهناقین جدا د زمانی کوردی دا نیشانا وی یه کو سروشتی زمانی کوردی ل دهسته کی زمانی کی ئییرگه تیغ بوویه. ژ بهر کو بههرا پرتتر ژ زمانین هندووئیرانی ئوو هندهک ژ زمانین دهرفهیی هندووئیرانی ژی کو ئییرگه تیغن دو دهسته کین جهناقین جدا هه نه، نه خاسمه گه لهک ژ وان جهناقا "نهز" تیدا خودیا یه.

4. حالی ئییرگه تیغ ژ بهر کو بوویه ره کا زمانی یه، وهکی ههر دیاردهیه کا زمانی، توشی گوهرینان دبت. وهکی له شه کی زیندی سهردهمه کی گه نج بوویه ئوو نها ژی د کرمانجی یا ژووری دا بهر ب پیریوونی دچت ئوو د هه ورامی ئوو زازایی دا پیر بوویه ئوو د کرمانجی یا ژیری دا بهر ب نه زمانی یه ئوو تهنی د هندهک زاران دا مایه.

ژیدهر :

- 1- د. وریایی مه حمده نه مینی، چهند ئاسویه کی تری زمانه وان ل 60،86،112، ئاراس، 2004.
  - 2- د. فازللی عه مەر، ئاوره ک ل زمانی کوردی، سپیریژ.
  - 3- د. شیرکویی بابان، پۆلینکردنی ته رزه سازانه ی زمانی کوردی (کرمانجی خواری) له زمانی بهروردکاری دا، گوکاری نه کادیی، ژماره 5، 2007.
  - 4- مزگینی عه بدره حماتی، دۆخی ئییرگه تیغ له زمانی کوردی دا، کرمانجی سه روو، نامه یا ماسته ری، 2006.
  - 5- محرم رضایتی کیشه خاله، ارگنیو در گویش تالشی، مجله ی زیانشناسی، سال 1384 « شماره ی اول.
  - 6- ایران کلباس، ارگنیو در زیانه و گویشهای ایرانی، مجله ی زیانشناسی، سال 1367، شماره ی دوم.
  - 7- صادق بهاء الدین نامیدی، ریزمانا کوردی، چاپا نیکی، 1987.
- 8- Zeki Bozarslan, Zimanen Argativ.
- 9- Fergin Meilik Aykoc, Kurdizan (Ruberkirina Zaraven Kurdi, Instituta Kurdi, 1997.
- 10 – Mohemmed Salih Berwari, A Study of G.B Theory, with Reference to English and Kurdish, College of Arts, Salahaddin University, 2004.

